

T.C.
MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

RESİM ANA SANAT DALI,
RESİM PROGRAMI
(Yüksek Lisans Eser Çalışması)

FORM ve FORMSUZLUK
(FORMEL- INFORMEL)

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

8602-YILDIZ ÇİTÇİ
Danışman: Prof. DEVRİM ERBİL

İstanbul-1988

F O R M V E F O R M S U Z L U K

(F O R M E L - I N F O R M E L)

Ö N S Ö Z

Bir anlık duygularla formsuzluğu, geniş bir zaman sürecinin mantığı ile de formun gerekliliğini savunmaktayım.

Bu iki zıt unsurun birarada bulunmasının birbirlerini dengelediğine inanmaktayım.

Anlatım aracı olarak kullandığım boyanın, o andaki duygularının etkisi altında çeşitli fırça darbe ve hareketleri ile sıçratılması, akıtılması, damlatılması sonucunda ortaya çıkan serbest şekillerle formsuzluğu, disipline edilmiş, itina ile boyanmış yüzeylerle ve çizgilerle de formu savunmaktayım.

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sayfa No.
GİRİŞ	1
I- SOYUT RESİM	2-3
II-AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE SOYUT İFADECİLİK "ABSTRACT EXPRESSIONISM"	4
III-SOYUT İFADECİLİK ANLAMINDA KULLANILAN ÇEŞİTLİ TERİMLER VE BU AKIMIN ÇEŞİTLİ KOLLARI HAKKINDA KISA AÇIKLAMALAR	
1- Taşizm	4
2- Formsuz Sanat (Art Informel)	5
3- Otomatizm (Automatism)	5
IV- MODERN SANAT AKIMLARINDAN BAZILARI HAKKINDA GEREKLİ AÇIKLAMALAR	
1- Süprematizm (Suprematism)	5
2- Futürizm (Futurism)	6
3- Kinetik Sanat (Kinetic Art)	6
SONUÇ OLARAK:	
RESİMLERİNİN FORMLU (FORMEL) VE FORMSUZ (INFORMEL) OLARAK ÇAĞDAŞ SANAT AKIMLARI İÇİNDEKİ YERİ VE BU İKİ ZİT UNSURUN BİRLİKTE BULUNMASININ BİRBİRİNİ DENGELMESİ	7-8

G İ R İ Ő

Sanat, insan ruhunu çeşitli i baskılardan ve tutkulardan kurtarmaktadır.

İnsan bazen çeşitli heyecanlar duyar ve duymak da ister. Oysa, sosyal yaşamda böyle heyecanlar duymak çoğu zaman uygun olmaz. İnsan duygularını ve isteklerini çoğu zaman aklın süzgecin-den geçirerek bastırmak zorunda kalır.

İnsan ruhunda birbirine zat duygular aynı anda bulunur. Çevrenin etkisi altında serbestçe beliremeyen bu duygular, sanat yapıtı yaratılırken o yapıtta ifade edilmiş olur.

Her sanatsal yaratıcılıkta iki önemli etken vardır. Bunlar-
dan biri, bireyin arzuları, tutkuları, özlemleri, kısaca tüm duyguları, diğeri de toplumun, çevrenin istekleridir.

Sanatın yaratıcısı duygu, heyecan ve akıldır. Akıl ile duy-
gular arasında devamlı bir çatışma bulunur. Aklın olduğu yerde düzen, duygunun olduğu yerde karmaŐa vardır.

Resimde bulunan her renk, Şekil ve çizgi sanatçının onu yaptığı andaki psikoloğik durumunu anlatır. Düz izgi durgunluk, yerleŐme, hareketsizlik etkisi yaparken, eğri çizginin hareket ve dinamizmi anlatması gibi.

Duygular ve akıl... İnsan ruhundaki bu iki zat kuvvet,
insanların davranışlarını dengeler.

Nitekim, Efltum da zıtlıklardan uyum doğduğunu söylemiştir.

Benim resimlerim de hem duygularımın dağınak, coŐkulu izle-
rini taşımakta, hem de aklımın onlara getirdiği disiplini yansat-
maktadır. İçimden geldiği gibi damlatılmıŐ, akıtılmıŐ, sıratıl-
mıŐ boya izleri duygularımı ifade ederken, itina ile, rengin
güzelliğini göstererek boyanmış ve disipline edilmiş yüzey ve yarı
geometrik Şekiller aklımın getirdiği disiplini sergilemektedir.

Yirminci yüzyılda birçok sanatçı, eskinin disiplin ve kural-
larından kendini kurtararak içimden geldiği gibi resimler yap-
mağa başlamıştır. Böylece Erimitif, Klsik, Barok, Rokoko ... resim
dönemlerine Soyut Resim dönemi eklenmiŐtir.

Klsik resmin

Klsik resmin sakin, durgun figürü Barok'ta hareketlenmiŐ,
Kesin hatlı formlar gzlmeğe baŐlamıŐ ve boyanın maddi güzel-
liği keŐfedilmiŐtir. Doğa güzelliği yanında boya güzelliği bir
sanat değeri olarak kabul edilmiŐtir. İlk kez tuŐ resmi ortaya
ıkmıŐtır. Böylece soyut sanatın filizleri Barok'ta kendini
göstermeğe başlamıştır. Yirminci yüzyılın ekonomik savaŐları,
krizleri, sosyal deėiŐiklikleri sanatçıda biçim parçalama tepkisi
uyandırmıŐ ve böylece ortaya çıkan Kübist, Ekspresyonist akımlar,
eŐyanın gerçek grntŐ biçimini parçalamakla iŐe baŐlamıŐlardır.
EŐyanın dıŐ grntŐn reddederek tuvalden tamamen atmıŐlar ve
böylece materyalist düŐünceyi, materyalizme karŐı olan soyut
resim akımları izlemiŐtir.

I- SOYUT RESİM :

Bu terim, yirminci yüzyılda iki farklı resim türü için kullanılmıştır:

1) Objesiz veya figürsüz soyut dediğimiz " Non - Iconic Abstraction ".

Aynı anlamda olmak üzere " Non - representational ", " Non - Figurative ", " Non - Objective " terimleri de kullanılmıştır.

Bu tür soyut resimde ne eserin tamamı, ne de her hangi bir bölümü, dünyada gözle gördüğümüz her hangi bir objeyi, maddeyi göstermez ve temsil etmez.

2)Figüratif Soyut dediğimiz " Figurative Abstraction " veya " Objective Abstraction ".

Burada, içinde bulunduğumuz dünyada görebildiğimiz objeler, miktarları ve detayları azaltılarak resmedilmektedir. Yani, bir soyutlama derecesi söz konusu olmaktadır.

Figürsüz Soyut da kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır.

Bunlar:

1) Soyut Dışa Vurumculuk veya Soyut İfadecilik (Expressive Abstraction).

2) Geometrik Soyut (Geometrical Abstraction).

Benim çalışmalarım, figürsüz soyut türünde olduğu için, çalışmalarımın ilgisi bakımından bu sanat akımı aşağıda kısaca incelenmektedir.

1- Soyut Dışa Vurumculuk "Expressive Abstraction":

Soyut dışa vurumculuk fikri yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkmış ve ortalarına doğru da yaygınlaşmıştır. Nasıl müzik seslerden meydana gelen objesiz bir yapıt olabiliyorsa, objesiz renk lekelerinin de estetik bir kompozisyon halinde düzenlenerek sanat eseri oluşturabileceği ortaya atılmıştır. 1905 te kendi renk sistemini kuran Adolf Hoelzel, 1917 de başladığı renkli sesler teması üzerindeki kompozisyon serisi ile objesiz soyut renkliliğe çok yaklaşmıştır. Müzisyen olarak yetiştirilen sanatçı Ciurlionis, müzikle ifade edemediği üstün fikirlerini resimle ifade edebilmek ümidi ile 1905 te resime başlamıştır.

Fütürist Boccioni 1910 da, uyuyan herhangi bir figürü resmetmeden uyku fikrini ifade edebilecek sanatın, ideali olduğunu söylemiştir. Bu sözleri ile de soyut ifadeciliğin ana nesyonunu kurmuştur.

İlk figürsüz soyut resmini 1910 da yapan Kandinsky'nin "Über das Geistige in der Kunst" adlı, "Concerning the Spiritual in Art" şeklinde İngilizceye çevrilen kitabı, soyut ifadeciliğin ana prensiplerini veren klâsik formül olmuştur.

New York Okulu, soyut ifadeci çalışmalarını için "Abstract Expressionism" terimini kullanmıştır.

"Abstract Expressionism" teriminin Avrupada ki karşılığı "Art Informel", "Tachism", "Lyrical Abstraction" olmuştur. Soyut dışı vurumculuğu uygulayan Avrupalı sanatçılar da Amerikan Ekolü gibi Formel kompozisyonu reddettiler. Resimsel imajın ifadeci karakterini benimsediler.

2) Geometrik Soyut:

Geometrik soyutun başlangıcı Malevich'in supramatizm'ine dayanmaktadır. Daha sonra da Mondrian ve Van Doesburg'un Neo-Plastizm'ine dayanmaktadır.

Geometrik soyut, asrın ortalarına kadar şu gelişmeleri göstermiştir:

a) Puteaux grubundaki sanatçıların eserleri ve fikirleri:

Kompozisyonun matematiksel temeli ile ilgilenmişler ve kübizmin, objesiz soyut yönünde gelişebileceğine inanmışlardır.

b) Sistematik renk denemeleri:

1912 de Eugene Chevreul'un renk teorileri esas alınarak Robert Delaunay tarafından başlatılmıştır. Buna paralel bir akım da senkromizm (synchromism) olup Amerikalı bir sanatçı olan Patrick Bruce, stanten Mac Donald-Wright ve Morgan Russel tarafından başlatılmıştır. Fakat bunlar Amerika'ya dönünceye kadar objeciliği tam olarak terketmediler.

Objesiz soyutun iki başlıca kolu olan soyut ifadecilik ile geometrik soyut hemen her yönden birbirine karşıdır.

Soyut ifadecilikte gekil ve renklerin ifadeci özelliği ortaya konulmakta, sanatçının eseri yaptığı sıradaki duygularını, heyecanlarını gösteren fırça vuruşları ve materyellerin duygusal vasıfları yaptığı eseri sanatçının otobiyografisininin kaydı haline getirmektedir.

Geometrik soyutta ise, genellikle geometrik elemanlar bulunmakta, sistematik ve mantıksal bir kompozisyon kurulmaktadır. Geometrik soyutta ifadecilik ve kişisellik yoktur.

Resimlerinin bu iki tür objesiz soyut resim ile ilişkileri :

Tarafımdan yapılan çalışmalarda, soyut ifadecilikte olduğu gibi, hem resimlerimi yaptığım sıradaki duygu ve heyecanlarımı gösteren serbest fırça vuruşları bulunmakta, hem de geometrik soyutta görülen sistematik ve mantıksal kompozisyon bulunmaktadır. Böylece soyut ifadecilik ile geometrik soyut arasındaki zıtlık, benim resimlerimde yer almakta fakat birbirleri ile uzlaşarak bir denge oluşturmaktadırlar.

Objesiz soyut resim yaşamın kendisidir. Yaşamda duygu ve heyecanlarla akıl ve mantık birarada bulunmaktadır. Her ne kadar duygularla akıl ve mantık birbirine zıt ve çatışma halinde iseler de, sonunda insan davranışlarını düzenleyerek dengeyi kurmaktadır, yani sonunda bir noktada uzlaşmaktadır. Demekki duyguları ifade eden soyut dışı vurumculuk ile

akıl ve mantığı ifade eden geometrik soyut, aynı zamanda dengeli olarak birarada olabilirler.

Resimdeki serbest fırça darbeleri ile meydana gelen dağınık şekiller soyut ifadeciliği belirtirken, itina ile boyanmış geometrik ve yarı geometrik şekiller geometrik soyutu temsil etmekte ve birarada denge oluşturmaktadırlar.

II- AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE SOYUT İFADECİLİK "ABSTRACT EXPRESSIONISM":

Amerikada resim sanatı 1940 larda olgunluğa ulaşmış ve sanat merkezi Paristen New York'a taşınmıştır.

Soyut Dışa varınculuk "Abstract Expressionism" diye tanınan sanat akımı bu tarihten itibaren dünya çapında yayılmış ve önem kazanmıştır.

Bu yeni Amerikan sanatının oluşmasında en önemli etken olan sanat akımları: Sürrealizm (Gerçek Üstüçülük), Geometrik Soyut, Konstrüktivizm, Neo-Plastisizm ve daha sonra da Süprematizm'dir.

1940 larda soyut ifadecilikte Jackson Pollock ve Kooning başta gelmektedir. 1951 de eleştirmen Harold Rosenberg bu sanatçıların eserleri için "Action Painting" terimini kullanmıştır. Bide "Jest Resmi" diye bilinen bu sanat türüne Avrupa'da "Gestural Painting" denilmiştir.

Bu sanat türünde sanatçının eseri bitmiş bir ürün olarak görülmemekte, sanatçının eserini yaptığı sıradaki ruhsal ve zihinsel durumunun kaydı olarak kabul edilmektedir.

Bu dönemde, düşünülüp planlanarak yapılan resimler değil, snında içten geldiği gibi yapılan eserler önem kazanmıştır.

Avrupada yaygınlaşan "Gestural Painting" terimi, "Action Painting" e hemen hemen eş olmakla beraber daha geniş anlamda kullanılmıştır. "Gestural Painting" terimi yalnız Amerikan sanat akımını ifade etmemektedir. "Gestural Painting", sanat yapısının sanatçının yalnız onu yaptığı andaki hareketlerine hakim olan heyecan ve duygularını kaydetmediğini, hayattaki tüm davranışlarına hakim olan heyecan ve duygularını da kaydettiğini kabul eden bir akımdır. "Gestural" yani Jest terimi, özellikle boyanın uygulanış ve sürülüş şeklinin önem kazandığı resimler için kullanılmıştır. "Gestural Painting" yerine zaman zaman "Art Informel" veya "Tachism" terimleri de kullanılmıştır.

III- SOYUT İFADECİLİK ANLAMINDA KULLANILAN ÇEŞİTLİ TERİMLER VE BU AKIMIN ÇEŞİTLİ KOLLARI HAKKINDA KISA AÇIKLAMALAR:

1-Tachism (Lekecilik) :

"Tachism" şeklinde yazılan bu terim, Fransız eleştirmen Charles Estienne tarafından 1954 yılında Jackson Pollock ve

San Francisco gibi Amerikan soyut ifadecilerinin geliştirmelerine paralel olarak yürüten Avrupa Lirik ve İfadeci Soyut Stilini Geometrik Soyuttan ayrı olarak ifade etmek üzere tanıtmıştır. "Tachism" terimi, "Art Informel" e eş anlamlıdır.

Bu iki akımın öncüleri arasında Wols ve Hans Hartung bulunmaktadır. Her ikisi de içten doğan (Spontaneous) ve Planlanmamış (Unplanned) yaratıcılığa önem vermişlerdir.

Taçizm, daha ziyade sanatçının duygusal partlarına ifade eden işaretler ve jestler olarak içten gelen renk lekeleri ve parçeciklerini vurgulamaktadır. Informel Sanat ise Soyut resime gurur dışı yapılmış bir yasa şekli olarak bakmak eğilimindedir. Böylece Taçizm ile Art Informel arasında çok küçük bir nüans farkı hissedilmektedir.

Bu dar anlamı ile Taçizm, bir konu veya tema ile ilgili olmaksızın uygulanan renk lekeleridir.

2- Formasiz Sanat (Art Informel):

1945 te Avrupada başlayan bu sanat hareketi, Amerikada ki Soyut İfadeciliğe paralel olarak yürütmektedir. 1950 de eleştirmen Michael Tappie tarafından bu terim Wols ile tanımlanmıştır. Fakat 1954 te Brauer, Dubuffet, ve diğerlerinin işleri için de kullanılmıştır. Bu terim, Lirik Soyutu kapsamak üzere seçilmiştir. Mondrian ve De Stijl gibilerin geometrik soyutlarının çeşitli türleri ile kübizmden çıkan daha sert soyut eğilimlerin kontrastı olarak ve doğrudan doğruya gurur altı hayali resmi ifade etmek üzere kullanılmıştır.

3- Otomatizm (Automatism):

Bu terim, gurur altı hayallerini ortaya çıkarmak için kompozisyon üzerindeki gurur kontrolünü kaldırarak çeklinde ifade edilen sürrealistlerin ana prensibi için kullanılmıştır. Bu terim, kasa ve sans unsuruna dayalı metotlar için de kullanılmıştır. Mesela Picabia'nın sürçeklek lekeleri metodu gibi.

Otomatizm, 1940 başlarındaki sürrealistler tarafından önemli bir prensip olarak benimsenmişti ve sürrealizm'in bir görüntüsü olan Otomatizm, hem "Action Painting"e ve hem de resmi, sanatçının kafasındaki iç dünyasını otomatik olarak ifade ettiği bir araç olarak kabul eden "Art Informel" e yakın bulunmaktadır.

Otomatistler üç tip otomatik kompozisyon kabul etmektedirler:

- Mekanik araçlarla başarılanlar.
- Bali ve Zanguy'un gerçek olmayan, hayale dayalı yaratıları gibi psikolojik otomatizm.
- Sürraşyonel Otomatizm.

IV- MODERN SANAT AKIMLARINDAN BAZILARI HAKKINDA GEREKLİ AÇIKLAMALAR:

1-Süprematizm (Suprematism):

Dörtgen, daire üçgen gibi geometrik elemanlardan oluşan bir sanattır. Bu elemanların en mükemmeli karedir.

Süprematizm, natürel olmayan geometrik elemanlardan yola çıktığı için konstruktivizm ile aynı sınıfa konulur.

Malevich, süprematist kompozisyonlara 1913 te başlamıştır. Bu şiddetle süprematist fikirleri 1918-1919 larda yaptığı beyaza beyaz seride görülür.

2-Fütürizm (Futurism):

Bu akım bizde "Gelecekçilik diye de adlandırılmaktadır. Bu akımın ilk manifestoları, 1910 Şubatında Boccioni ve Dalla, Carra tarafından imzalanmıştır. Nisan ayında da ana teması "Evrensel Dinamizm" olan Teknik Manifesto yayınlanmıştır. Artık hareket, evrensel dinamizmin saptadılmış bir anı olmayacaktır. Dinamik heyecanın kendisi ebediyeti yaratacaktır.

Manifesto, hareket eden objelerin retina üzerinde ısrarla duran bir imaj öldüğünü ve bunun sonucunda hareket eden objelerin algılanmalarının bozulduğunu, sanki kendi kendilerini çoğaltıyormuş gibi görünmeğe başladıklarını, deforme olup birbirlerinin yerine geçiyormuş gibi görünmeğe başladıklarını, boşlukta titremeler gibi birbirinin içinden hareket etme görüntüsü verdiklerini, ışık ve hareketin etkisi ile sabit ve bütün bir alanda görünmediklerini ifade etmiştir.

Burada sanatçı, hareket halinde algıladığı şeylerin devamlı değişikliğini sabit resim araçları içinde ifade etmenin yollarını aramak zorundadır. Bunun için kullanılan bir teknikte formun parçalanmasıdır. Fütüristler hareketi ifade için Kübistlerin tekniğini de kullanmışlardır. Amerika'da Fütürist fikirleri Stella uygulamıştır.

3- Kinetik Sanat (Kinetic Art):

"Kinetic" terimi ilk defa 1920 de güzel sanatlarda Gabo ve Peusner tarafından "Realistic Manifesto" da, yani Gerçekçi Manifestoda kullanıldı.

Kinetik Sanat aşağıda yazılı sınıf ve tekniklere ayrılmaktadır:

a) İzleyici de optik bir hareket fikri yaratılmaya çalışılır. Bu tür için Kinetik Art terimini ilk defa Vasereley kullanmıştır.

b) İzleyici eser karşısında pozisyonunu değiştirdikçe görüntünün unutulmadık şekilde değişmesi.

c) Neon lâmbalı reklâmlarda olduğu gibi parçaların sırayla aydınlatılması.

d) Üç boyutlu yapılar:

Duchamp ve Vasereley bu tür eserler vermişlerdir.

SONUÇ OLARAK:

RESİMLERİNİN FORMLU (FORMEL) VE FORMSUZ (INFORMEL) OLARAK ÇAĞDAŞ SANAT AKIMLARI İÇİNDEKİ YERİ VE BU İKİ ZİT UNSURLUN BİRLİKTE BULUNMASININ BİRBİRİNİ DENGELEMESİ:

Yukarıda ki bölümlerde açıklandığı gibi, **Objesiz Soyut Resim (Non-Iconic Abstraction), Soyut İfadecilik (Expressive Abstraction) ve Geometrik Soyut (Geometrical Abstraction) olmak üzere başlıca iki gruba ayrılmaktadır.**

Avrupa'da "Expressive Abstraction" ın karşılığı "Art Informel" dir. Lirik Soyut ve Taşizm de aynı anlamı taşımaktadır.

Soyut İfadecilik'te sanatçı resmi yaparken, boyaya içinden geldiği gibi kullanarak şuur altındaki ve üstündeki düşünce ve duygularını tuvale geçirmektedir.

Geometrik Soyut Resimde de doğada gördüğümüz türden obje yoktur. Fakat bazı geometrik veya yarı geometrik işaretler kullanılmıştır. Bu türs soyutta akıl ve düşünce ön plana geçmekte, işin içine hesap girmektedir.

Benim resimlerim, Soyut İfadecilik (Expressive Abstraction) ile Geometrik Soyutun bir sentezidir. Yani hem resmi yaptığım anda ki duygularımı taşımakta ve yansıtmakta ve hem de geometrik ve yarı geometrik şekiller, düz keskin çizgilerle mantık ön plana çıkarak duygularımın akıtma, sıçratma, serbest fırça izleri şeklinde ki dağınık yansımalarına bir disiplin getirmeye çalışmaktadır.

İnsan davranışları nasıl duygu ve aklın, şuur altı ve üstünün karşılıklı birbirine etkileri ile dengeye kavuşursa, benim resimlerimde de bu iki zıt kuvvet birbirini dengelemektedir. Yani anlık duygularımı ifade eden akış, sıçramış, rastgele sürülmüş boya ile formsuzluk, duygularımın dağınık izlerine disiplin getirmek amacı ile yaptığım itina ile boyanmış geometrik, yarı geometrik şekil ve keskin hatlarla form birarada denge sağlamaktadır. Tıpkı duygularla aklın birarada karşılıklı etkileri ile denge kurmaları gibi...

Resimlerimde aynı zamanda hareket de ifade edilmektedir. Resimlerimin taşıdığı hareket fikri, formu formsuzluğa dönüştüren başka bir etken veya denge unsuru olmaktadır. Yeterli hızla dönme hareketinin sonucunda form görüntüsü sınırlarını kaybeder ve informel görüntü başlar.

Beş tuvalin birlikte bir kompozisyon oluşturduğu takdirde eserinde hem her tuvalin kendi içinde form ve forması birlikte bulunmakta ve bu iki zıt unsur birbirini dengelemekte ve hem de tuvalerin içindeki kompozisyon, hızla döndüğü tasarımlararak beşinci tuvalde formunu tamamen kaybetmekte ve mutlak formlessnesse ulaşmaktadır, sadece beyaz zemin kalmaktadır. Beşinci tuvalin kendisini de yeterli hızla döndürecek olursak, tuval görünmez olup boşluğa dönüşecektir.

İşte psikolojik yapı içinde duygularımın, aklımın ve zaman içinde varlığımın formel ve informal olarak birbirini dengelemesi yaşamın ta kendisi olarak resimlerimde ifadesini bulmaktadır.

Yukarıda ki açıklamalarımda görüldüğü gibi, soyut ifadecilik ile geometrik soyutun sentezini oluşturan resimlerim, zaman zaman Futürist, Süprematist, Kinetik Sanat akımlarına ait elemanları da taşımaktadır.

FAYDALANDIĞIM ESERLER:

Hauser, Arnold

Sanatın Toplumsal Tarihi

Çeviren : Yıldız Gölönu

Remzi Kitabevi

Birinci Basım 1984, 438 sayfa

Osborne, Harold

The Oxford Companion to Twentieth Century Art

Oxford University Press

First Published 1981

Reprinted with corrections 1984

656 sayfa

Turani, Adnan

Dünya Sanat Tarihi

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Türk Tarih Kurumu Basımevi - Ankara, 1979

614 sayfa

Wölfflin, Heinrich

Sanat Tarihinin Temel Kavramları

Çeviren: Hayrullah Örs

Remzi Kitabevi

İkinci Basım 1985, 291 sayfa